

Politika ellen

Magyar kötelesség

Irta: Szentimrei Jenő

Civilizált életformánk áldásai közé tudható be az is, hogy senkinek immár nem adatik meg a saját életformájának szuverén kiélése. Az eszményi kollektivitás helyett, mely magas lelki kultúrájú egyének közösségét és a haladás útján egymás vállvetett támogatásának legszebb és legéletrevalóbb formáját jelentené, társadalmi szövetkezéseink csak a tömegéletnek felszínes formáját tudják megadni és szemmel láthatólag ennél többre nem is törekszik az átlagemberekből sűrített tömeg.

Valóban az átlagembernek ez a félmegoldás mindenképen igen kényelmes életviszonyokat biztosít – anyagiakban. Majd minden foglalkozási ág vagy pálya megtalálta már azt a harcos szervezeti formát, mely kivédi kollektíve a megélhetése ellen bármely irányból várható támadásokat. S ha ezt már magában is jelentős eredménynek ismernők is el, mégsem tudjuk elnyomni azt a fájdalmas érzést, mely minden művelt embert lelke legmélyén kell, hogy megrázzon, valahányszor az elmeledés ritka negyedóráiban tudatára ébred annak a szellemi rabságnak, melybe a civilizáció térfoglalása szorította be az emberi értelmet, hogy azt a maga legjobban felfogott érdekei szerint kormányozhassa.

Ennek az életformának legszomorúbban jellemzője az a tény, hogy a legtöbb ember elveszítette a saját ítélőképességét, illetve kényelmesen rábízta magát azokra, akiket a differenciált életviszonyok foglalkozás-szerű rendeltetéssel választottak ki arra, hogy többi embertársaik helyett, nevében és mintegy megbízásából az: emberi ítélőképességet gyakorlatban tartsák, ami másszóval annyit: jelent, hogy a tömegek ítéletét egy vagy más érdek szolgálatában az illető érdek elfogadására befolyásolják. A civilizált embernek a cipész, a szabó, a szakács, a boltos és a kritikus úgyszólván teljes egyéniségét pótolni tudják anélkül, hogy ez a civilizált ember valamelyes megalázottságot, valamelyes kiszolgáltatottságot érezne és egyre lázadozna lelke mélyén az oktroj ellen. Ellenkezőleg. Kényelmesen végigdől a pamlagon s mialatt napilapjából megalkottatja magának az adott helyzetekről a véleményét, átengedi testlelkét a jóleső semmittevés érzésének. Foglalkozása legtöbb esetben elgépiesített, unott sablonok után lebonyolított értéktelen munkamennyiség, melyben a gondolkozása nincs jelen csak a befolyásoltságai, vagy

beidegzettségei s legjobb esetben az érzéke. Maga az egyén nem él, csak vegetál, de ez a vegetálás legalább megelégteti, hogy igényei is eltompuljanak egy magasabbrendű életforma iránt.

Legekleatásabb bizonyíték erre, hogy például Ady Endrét mintegy tíz éven át csak a paródiáiból ismerték és ítélték meg. Igen, mert a paródia egyik legszuggesztívebb, bár nagyon egyoldalú válfaja a kritikának s egy Karinthy karrikatura épen a legjellemzőbb vonásokat kapja, ki a figurázott írói egyéniségből, tehát könnyebben, gyorsabban és összefoglalóbban felvilágosít és ítéltet valaki fölött, mint egy kötetnyi esztétikai méltatás.

Ugyanígy jártunk a háborúval, melynek hullámaira habozás nélkül feküdtek rá a tömegek. A fegyveres mérkőzés feltétlen és kikerülhetetlenül szükséges voltát a kormányok direktíváival ellátott napisajtó felszínes, de szuggesztív érvekkel mindenkivel, vagy legalább is a nagy tömegekkel könnyedén el tudta fogadtatni. Annál végzetesebbnek kellett tehát lenni a csalódásnak, mely mindnyájunkban legyőzöttekben úrrá vált a lelkek felett s természetes következményként kell elkönyvelnünk a forradalmi megrázkódtatásokat, amelyek a hitevesztett tömegek számára egyet jelentettek a rend széthullásának spontán szükségességével, anélkül azonban, hogy egy új szuggeszio már előzőleg bedolgozhatta volna magát a lelkekbe s az új rend hamarosan felépülhetett volna ezeken az előre lerakott alapfalakon.

A forradalmak tehát a tömegek számára olyan mértékű felszabadulást hoztak, amely tehetetlenekké tette őket és a harsány forradalmi jelszavak közt szinte tébolyúltságig kapkodókká. Ezek voltak az állapotok bennünk és körülöttünk, mikor Erdély román megszállás alá került – újabb váratlanság a többi váratlanságok hegyébe – és itt kell kezdő indítékait keresnünk annak a tömegmozgalomnak, mely most a magyarság már-már sarjadó életfáját Erdélyben hovatovább elsorvadással fenyegeti. Felesleges talán névvel nevezni: erdélyi magyarok elvándorlására gondolok.

Még a forradalmi tájékozatlanság el sem oszlott, de új orientációra – megbízhatóra – nem volt mód. Régi, megdőlt hitünk romhalmazára támaszkodhattunk csupán, mert vezetőinkre nem támaszkodhattunk. A sajtó, honnan a tömegszuggeszio legtöbbje árad a tömegek felé, maga is tétova bizonytalanságban élt mert maga is rá volt szoktatva, hogy nem vezetője, csak szolgája legyen bizonyos személyi, pártbeli vagy gazdasági érdekeknek. Az erdélyi sajtó csekély árnyalateltéréssel a budapesti rokonlapok állásfoglalásait szokta volt szem előtt tartani és irányadó például kopírozni. Az erdélyi vezetők, akik félig-meddig mégis befolyásolták az erdélyi lapok magatartását, szempillantás alatt nem voltak sehol. Legnagyobb többségük Budapesten rekedt, vagy odamenekült, az egy Apáthy István kivételével, akit azonban a megszálló hatalom hamarosan ártalmatlanná tett. Így az

erdélyi sajtó darabig még Budapestről szállongó hírek után orientálódott, sőt orientálódik egyik része még ma is, ami megint nem alakíthatott ki egységes közvéleményt, mert a pesti állapotok kúsztalansága, a hírforrások megbízhatatlan és legtöbbször merőben egyéni reménykedésekre és következtetésekre támaszkodó hírei, csak állandóvá tehetők nálunk a bizonytalanságot, amelyre a tömeg megint a legnagyobb nyugalommal dült hanyat. A falú például egyszerűen nem olvasott újságot, csak várt. Várakozó álláson helyezkedett, szóval ismét a legkényelmesebb oldalán fogta fel és tette magáévá a helyzetet. A lapokra különben sem lehetett támaszkodni, mert a cenzura szigora teljesen letompította az őszinte meggyőződés hangjait. Az emberek hírekből, szájról-szájra adott üzenetekből éltek, melyek a legkülönbözőbb forrásokig voltak visszavezethetők, vagy forrás nélkül csatangolták be a várost, a falút. Kell-e tovább magyarázni, hogy a forradalom következtében széthullott véleményközösségeket ezek a hírek miért nem tudták egyé kovácsolni mai napig sem? Az egyének, felszabadult ítélőképességük mámorában, valamennyien diplomatákká váltak, ahogy a háborúban is több volt a hadvezér, mint a közkatona. A magyar nép amúgy is politizáló természete most szabad folyáshoz jutott, felelőtlen politikusok légiója befolyásolta intelligenciájának fokához képest a széthullott tömeg kisebb-nagyobb töredékeit. A nemes passzivitás, amely céltudatos irányítás mellett valóban komoly és hatásos politikai fegyver egy megszervezett nép kezében, nálunk, épen a szervezetség kellő és összetartó erejének hiánya miatt igen sok esetben kényelmi szemponttá módosult és itt azokra a tömegemberekre gondolok, akik ítéletüket hagyták annyira elsatnyulni generációk során, hogy már legfeljebb csak érzelmeiken és ösztöneiken – vélt ösztöneiken – keresztül próbálják a külső és belsőnek szuggerált eseményeket apercipiálni. Az értelem magába süppedt ezeknél, mert az értelem számolni tudott volna az eshetőségekkel de – félt, hogy érzelmeikben újabb csalódásra találhat ráébredni. Legjobb példa erre egyik nagy kolozsvári újság esete, mely az érzelmeiken fölül az értelmeket is ébren igyekezett tartani s igen sokszor a nagyon értelmes elemek is ajkbiggyesztve fordultak el tőle; pesszimistának hirdették – és ez volt a legjobb eset, – holott idők során be kellett látniuk, hogy az értelem állandó ébrentartásával nem végzett hiábavaló munkát s nem csekély részben neki köszönhető, hogy társadalmi téren a munka folytonosságát nem szakította meg a csüggedés, mely a reménységekben való csalódásra bekövetkezett, hiszen be kellett következnie.

Programm kellett volna ennek a népnek, programm minden eshetőségre, de ezt senki sem adhatott, mert a megszokás rabságában mindenki maga is programmot – várt. Ismerek beállítástokat, melyek szerint ez nem programvárás, csak önkéntes alárendelés volt a kevés ittmaradt vezető részéről a magyar nagypolitika koncepciói-

nak, amelynek kibontakozása útját Erdélyből nem volt szabad egyéni akciókkal jobbra, avagy balra eltolni, esetleg, meghiusítani. Arra azonban nem kaptam feleletet sehonnan, hogy okvetlen szükséges-e az adott helyzetben Erdélyben magyar politikát csinálni? Nem lett volna teljesen megfelelő ennek az álláspontnak, ha a politikai teljes passzivitás mellett a társadalmi élet minden más vonatkozásai terén a magyar munkát tette volna tömegeinek kötelességévé, amellyel semmiféle politikai kibontakozást nem befolyásol, csak népe megbomlott fegyelmét rendezi és életcélt jelöl ki számára a törhetetlen munkában?

Most már nincs miért rekriminálni és ezek a sorok világért sem támadó szándékúak a valóban becsületes és önzetlen munkásságú erdélyi magyar vezetőknek ama jobb része ellen, kik tovább is kitartanak a vállalt poszton s akik népüket most már közös akarattal igyekeznek a megnyugtató munkára ráfogni. Ami ezek ellen vádként volna emelhető, mindössze talán annyi lenne, hogy a magyar békét, hónapok óta aláírták és az erdélyi magyarság szervezettsége nem politikai, de kulturális egyöntetűsége: még most is hiányzik. Mert a felekezetek köré való tömörülés még nem jelent teljes egységet, ezzel tisztában kell lennünk. Ahány felekezet, annyi választó fal, mely ha tán szemmel láthatatlan is, a lelkekben tradíciókon épült, tehát olyan erős, hogy a közös nyomorúság sem képes azt ilyen hirtelen alapjaiban semmivé tenni. A magyar vezetőktől Erdélyben a magyar kisebbség megszervezését várjuk egyetlen hatalmas kulturális lendületre, ahol párt és felekezeti ellentétek nélkül találkozni kell mindenkinek, aki erdélyi és magyar vagy a magyar kultúrával közösséget vállal.

A vád, melyet egyenesen emelek és minden formában fenntartok, áll azokra a vezető egyéniségekre, akik – repatriálnak. Mert világosan ebben ismerhető fel a hatalmas arányokat öltött magyar elvándorlás gyökéroka. Áll pedig ez a vád mindenki ellen, aki valamilyes politikai befolyást gyakorolt csak a környezetére is s aki azzal a hátsógondolattal vonzotta maga után a politika útvesztőire az embertársait, hogy ha nem válnak be számításai, ha nem ütnek be reményei: egyszerűen átvándorol Magyarországra. Ez mind nagyon szép az ő beállításukban, akik úgy hirdetik, hogy kívülről többet tudnak majd használni az erdélyi magyarság ügyének. S ha tényleg cselekszik is ezt, ha tényleg kívülről; igyekezni fognak is az itteni munkát segíteni: mégis ki kell mondanom, hogy súlyos hibát követnek el itteni fajtestvéreikkel szemben, mert kivonják magukat a kollektív felelősség alól. Az ő munkájukért ők ott felelnek, ahol vannak, de nekünk itt kell vállalnunk a felelősséget az ő munkájukért és helyettük is.

Kötelességszegés ez, még jóhiszemű elgondolásuk esetén

is kötelességszegés velünk, ittmaradott és itt maradni halálosan elszánt erdélyi magyarokkal szemben. Természetesen aztán a vezetők után kihúzódik a nyáj, mert a vezető példája, különösen ha kedvezőbb életviszonyok közé juttat, épen eléggé szuggesztív a tanácstalanság, az elhelyezkedés nehézségei és a hatóságok vegzálásai közepett.

Ám nekünk itt a magyar kötelesség politikáját kell csinálnunk, a magyar munkát. Meg kell teremtenünk magunk számára azokat a létfeltételeket, melyek ittmaradási elhatározásunkat alátámasztják. És nem minden áron, csak a hagyományos magyar erkölcs épségbentartása mellett. A gerincünkől, a becsületes munka becsületes és mindenkivel szemben egyenlő mértékkel mért méltánylásából nem engedünk, mert nem áll módunkban megalakudni századok során kialakult karakterünkkel.

Bizonyos igaz: nem mindennapi lesz a küzdelem s minden izom és agysejt megfeszített munkájára lesz szükségünk. Alkalmi politikusokra, akik a kényelmetlen helyzetek elől elhúzódnak: nincs szükségünk ehhez a munkához. Aki innen el akar menni, az nem folytathat itt az utolsó percig politikai játékokat. Az jelentse ki: én ki akarok menni, én nem birom itt a levegőt, rám tehát ne számítsatok. Különben vétket követ el, aminőt sem ő, sem mi ittmaradottak soha helyre nem hozhatunk.